

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ "УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ"

Ірина ЛИСЕНКО,

проректор з науково-методичної роботи, доцент кафедри педагогіки, корекційної освіти та менеджменту Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент
Irinavaslysenko@gmail.com

Галина СЕРДЮК,

в.о. директора КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради, доктор філософії в галузі освіти
serdyuk.galina@gmail.com

УДК37.014

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО НАУКОВОГО ЛІЦЕЮ)

Анотація: У статті вперше досліджено гендерні аспекти організації освітнього процесу в умовах ліцею: на основі гендерного аналізу шкільних підручників та учнівського щоденника виявлено їх позитивні та негативні складові. Визначено окремі складові прихованого навчального плану та актуалізовано досвід реалізації гендерного підходу в організації освітнього процесу ліцею.

Ключові слова: освітній процес, підручники, щоденник, гендерна рівність, гендерна дискримінація, гендерні стереотипи, прихований навчальний план.

Актуальність проблеми.

Система освіти є однією із важливих інституцій гендерної соціалізації молоді, формування гендерних компетенцій у всіх учасників освітнього процесу,

тому дослідження гендерних аспектів організації освітнього процесу на прикладі закладу освіти є актуальним. У комунальному закладі «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради (далі – Ліцей), що забезпечує здобуття профільної середньої освіти наукового спрямування, навчаються випускники 9-х класів закладів загальної середньої освіти області та міста Чернігова, які виявили бажання, мають навчальні здібності займатися інтелектуальною творчою та/або пошуковою діяльністю, зокрема науково-дослідницькою. У контексті проблеми формування мережі ліцеїв, які забезпечуватимуть профільне навчання молоді, актуальним вважаємо створення середовища, що забезпечує рівні можливості і права для всіх учасників освітнього процесу.

Стратегічні цілі та завдання щодо реалізації державної політики із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти визначено в Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року [11].

Науково-педагогічні засади впровадження гендерного підходу та принципів гендерної рівності в освітній процес розробляли науковці Т. Дороніна [2], В. Кравець [1], Н. Пасічник [9], О. Марущенко [7], О. Луценко [6] та інші. У наукових напрацюваннях презентовано психолого-педагогічні вимоги до проведення антидискримінаційної експертизи навчального контенту: державних стандартів, навчальних програм, підручників і посібників (О. Малахова [8], О. Марущенко [7]).

В Україні започатковано антидискримінаційну експертизу підручників, посібників, програм [10].

Мета статті: на основі гендерного аналізу шкільних підручників та учнівського ліцейного щоденника виявити їх позитивні та негативні складові, актуалізувати досвід реалізації гендерного підходу в організації освітнього процесу ліцею.

Виклад основного матеріалу.

У закладах освіти зустрічаємо «приховані» та «відкриті» елементи гендерної дискримінації або прихований навчальний план. Ідеться як про зміст навчальних предметів та його відображення в навчально-методичній літературі; гендерні взаємини в педагогічному колективі, стиль викладання та педагогічного спілкування; упередженість в оцінюванні навчальних та професійних результатів суб'єктів освітнього процесу, так і про наявність окремих програм/блоків для хлопців/юнаків та дівчат/юнок; мовленнєвий/мовний сексизм тощо [7].

Шкільні підручники є інструментом гендерної стереотипізації, яка спричиняє відтворення гендерної нерівності в суспільстві. З метою забезпечення закладів освіти якісними навчальними виданнями Міністерством освіти і науки України встановлено процедуру надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам через проведення її експертизи [4, 8]. З-поміж видів експертизи для об'єктів грифування, видання яких планується за рахунок бюджетних коштів, запроваджено антидискримінаційну експертизу – аналіз освітнього контенту

навчальних видань щодо наявності в текстових та позатекстових матеріалах виявів дискримінації за ознаками (раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, мова тощо) у формі стереотипів, ксенофобії, ейджизму, андро- та етноцентризму, сексизму тощо. Складовою антидискримінаційної експертизи є перевірка контенту підручника на предмет вияву порушень за ознакою статі. Для аналізу ми використали такі критерії:

- 1) Кількісна диспропорція представленості осіб обох статей.
- 2) Представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.
- 3) Сегрегація і поляризація за ознакою статі.
- 4) Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей винятково через образ чоловіка.
- 5) Використання гендерно чутливої мови.
- 6) Використання наявних фемінітивів.
- 7) Використання одночасно паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду.
- 8) Використання збірних іменників та описових конструкцій на:
 - позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки;
 - позначення множини осіб, стать яких не відома;
 - позначення множини осіб, до статі яких увага не привертається.

Було проведено гендерну експертизу підручника «Історія України, 11 клас. Профільний рівень» [5] (ДОДАТОК А). Варто почати з кількісної диспропорції представленості осіб обох статей. Висновки, що були отримані внаслідок підрахунку зображень, можна сформулювати так:

- кількість зображень, що містять лише чоловіків – 40;
- кількість зображень, що містять лише жінок – 15;
- кількість зображень, що містять і чоловіків, і жінок – 34;
- кількість зображень портретів чоловіків та опису досягнень/біографічних даних тощо – 36;
- кількість зображень портретів жінок та опису досягнень/біографічних даних тощо – 2.

Отже, наявна диспропорція представленості осіб обох статей, але на загальних фотографіях не так помітна та відчутна, оскільки кількість зображень, на яких є чоловіки і жінки, майже дорівнює кількості зображень лише чоловіків. Щодо зображень лише жінок, то кількість удвічі менша, ніж зображень чоловіків. Найгірша ситуація з портретними зображеннями: на весь підручник обсягом 216 сторінок є лише два портрети жінок: Ліни Костенко та Алли Горської, тоді як портретів, на яких зображено чоловіків – 36 (див. Додаток Б).

У підручнику згадують видатних жінок, проте портретів немає. Так, на сторінці 59 згадано аж дві мисткині – Тетяну Яблонську та Катерину Білокур. Однак не розміщено портрета жодної з них, лише художні роботи. До прикладу розглянемо інформацію на сторінці 160. Починається сторінка з інформації про кінорежисера та сценариста Сергія Параджанова: зображено його портрет і наведено факти про життя. Упадає в очі яскравий кадр із фільму «Тіні забутих

предків». Також указано, що в головних ролях Іван Миколайчук та Лариса Кадочникова. Проте нижче наведено портрет лише Івана Миколайчука та факти його біографії. Складається враження, що Лариса Кадочникова – нікому не відома акторка і її роль є абсолютно другорядною. Однак Лариса Кадочникова в 1991 році була нагороджена Державною премією імені Тараса Шевченка в галузі кінематографії за художній фільм «Тіні забутих предків», а в 1992 році отримала звання Народної артистки України. У 2018 році за визначний внесок у театральне мистецтво була відзначена нагородою «Київська пектораль».

Не помічено прикладів представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях. На зображеннях можна побачити жінок-учасниць революцій, письменницького руху, демонстрацій, на підписах петицій, будівництві тощо, а чоловіків – у колгоспах, під час депортацій, на фабриках.

Сегрегація в підручнику відсутня. Можна помітити, що автори намагаються дотримуватись принципу, за яким на одній сторінці є світлини як жінок, так і чоловіків.

Зазначимо, що загальнолюдські потреби в підручнику зображені як через образи чоловіків, так і жінок. Наприклад, на фотографіях, що висвітлюють події голодомору, зображені жінки в продуктових чергах так само, як і чоловіки. На ілюстраціях, що стосуються депортацій, також зображено актуальну для обох статей потребу в житлі.

У підручнику активно використано гендерно чутливу мову. Про це свідчать фемінітиви, уживання яких є помітним: «акторка», «художниця», «авторка», «мисткиня» тощо. Проте було помічено часткове використання паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду. Так, на сторінці 7 можна прочитати фразу «прокоментуйте кожен...», хоча звернення йде як до кожного, так і до кожної. На сторінках 61, 62 та 63 уживаються відмінки слова «робітники», нічого не сказано про робітниць. Хоча з цитованих документів та ілюстрацій стає чітко зрозуміло, що це стосувалося робітниць так само, як і робітників.

Чітко вираженим є використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки, або коли статева належність множини осіб невідома чи на цьому не акцентовано увагу. Наявність цієї особливості спостерігаємо з перших слів-звертання підручника: «Шановні одинадцятикласники та одинадцятикласниці!» Це також помітно і у формулюванні завдань до параграфів: «Перевірте, чого навчилися...», «розгляньте схему...», «які тези вважаєте суперечливими...» тощо.

За поданими критеріями було проведено гендерну експертизу підручника «Українська література, 11 клас. Рівень стандарту [12] (ДОДАТОК Б).

Кількість ілюстрацій у цифрах:

- зображення, що містять лише чоловіків – 12;
- зображення, що містять лише жінок – 1;
- зображення, що містять і чоловіків, і жінок – 5;
- зображення портретів чоловіків та біографічних даних – 31;
- зображення портретів жінок та біографічних даних – 4.

Диспропорція представленості осіб обох статей є дуже помітною. У підручнику рідкісним є зображення жінки в будь-якому вигляді, окрім творів мистецтва. Виявлено 12 зображень чоловіків у підручнику і лише 1 – жінки в непортретному форматі. Це зображення Наталії Ужвій у ролі тьоті Моті в постановці театру «Березіль» (сторінка 93). Ми не враховували зображень, на яких присутні як жінки, так і чоловіки.

У підручнику зображено лише 4 портрети видатних жінок: Ліни Костенко, Наталії Ужвій, Оксани Забужко та Галини Пагутяк. Це майже у 8 разів менше, ніж кількість портретних зображень видатних чоловіків. Складається враження, що жінок-письменниць не було.

Зображень жінок надзвичайно мало. Їх найчастіше зображують поряд з образами чоловіків на загальних фото. Відтак можемо стверджувати, що немає представленості осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.

Сегрегація та поляризація в підручнику відсутні. Наприклад, на сторінці 85 зображено ілюстрації, що стосуються модерної драматургії. Тут можна побачити два загальних фото, на яких є як чоловіки, так і жінки. Поряд портрети Амвросія Бучми та Леся Курбаса, а також Наталії Ужвій. Отже, сегрегації та поляризації на даній сторінці нема.

На сторінках 172, 215, 225 зображені лише портрети Ліни Костенко, Оксани Забужко та Галини Пагутяк відповідно. Спочатку складається враження, що на цих сторінках наявні сегрегація та поляризація. Проте такий стиль розміщення портретів діячів/діячок притаманний підручнику загалом.

5 загальних зображень, на яких присутні як чоловіки, так і жінки; наприклад, зображення на сторінці 85, узяті з вистав театрів, свідчать про те, що зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей винятково через образ чоловіка відсутні.

У підручнику активно використано гендерно чутливу мову. Прикладом можуть слугувати фемінітиви на сторінці 172 «Чергова книжка поетеси...», на сторінці 173 «вплинуло на формування письменниці...», на сторінці 92 «У той час, коли вчителька...».

Також про це свідчить використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки, або коли статева приналежність множини осіб невідома чи на цьому не акцентовано увагу. Наприклад, на сторінці 5 підручника використано напис: «Шановні одинадцятикласники та одинадцятикласниці!».

Проте, було помічено, що немає використання паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду.

Наприклад, сторінка 86: «У цьому його підтримували талановиті актори: Амвросій Бучма, Мар'ян Крушельницький, Наталія Ужвій, Йосип Гірняк, Валентина Чистякова, Олександр Сердюк, Антоніна Смерека та ін.». У реченні згадані як актори, так і акторки, але є лише форма чоловічого роду «актори».

Сторінка 92: «Важливими персонажами є тьотя Мотя Розторгуєва з Курська та дядько Тарас Мазайло з Києва. Відповідно до своїх переконань герої – антагоністи. Вони по-різному ставляться до зміни прізвища. У даному реченні

згадано як антагоніста, так і антагоністку, проте вказана форма лише чоловічого роду «антагоністи».

Гендерний аналіз підручників свідчить про помітну диспропорцію представленості осіб обох статей (більше у вісім разів портретів чоловіків). Не використовують одночасно паралельні форми жіночого і чоловічого роду, однак відсутні представлення осіб різних статей у стереотипних гендерних ролях, сегрегація і поляризація за ознакою статі. Слід відзначити, що загальнолюдські потреби зображувалися як через образи чоловіків, так і жінок. Використано гендерно чутливу мову, зокрема фемінитиви, збірні іменники та описові конструкції на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки.

За цими ж критеріями було проведено гендерний аналіз авторського щоденника здобувачів освіти комунального закладу «Чернігівський обласний науковий лицей» Чернігівської обласної ради. Абревіатура назви щоденника «НЛО» розшифровується як «Надзвичайний Лицейний Організатор».

Почнемо з пошуку проявів кількісної диспропорції представленості осіб обох статей. Для цього варто придивитися до обкладинки щоденника, оскільки лише тут зображені особи: 3 дівчини та 3 хлопці, причому варто зауважити, що це зображення руйнує гендерні стереотипи щодо того, на яких профілях здібніші дівчата, а на яких – хлопці. Тут зображені як дівчата з книжками, художньою палітрою, колбою для хімічних досліджень, так і хлопці – з мікроскопом, музичним інструментом тощо. Отже, представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях відсутнє. На цьому зображенні не виявлено сегрегації та поляризації за ознакою статі. Три дівчинки не розміщені окремо від трьох хлопців, навпаки, усі вони взаємодіють між собою. Щодо даного критерію варто також проаналізувати і текстову частину щоденника, оскільки сегрегація та поляризація – це не лише про ілюстрації. На сторінці 8 відображено склад адміністрації лицейом. Із чотирьох осіб один чоловік, інші три – жінки. Спершу може здатися, що чоловіка відокремили від жіночої частини адміністрації, зазначивши його посаду в кінці тексту. Насправді ж це стосується певної ієрархії посад і не відображає розділення за гендерним принципом.

Текстова частина щоденника також не містить сегрегації та поляризації.

Під час аналізу було помічено зображення людини винятково через образ чоловіка, а в даному випадку – анімаційного хлопчика, зображеного на сторінках щоденника.

Перший раз «хлопчик» з'являється на сторінці 6 щоденника, поряд із «Гімном лицейств». Він представляє учнів, готових до навчання, винятково через образ чоловіка (ДОДАТОК В).

У тексті не використовують фемінитиви, зокрема «директорка» та «заступниця директорки», не завжди використовують паралельні форми, що вказує на мовний андроцентризм.

Позитивним аспектом стало те, що під час аналізу було помічено використання збірного іменника на позначення множини осіб, серед яких присутні особи обох статей. Такий приклад є на сторінці 12 щоденника. Ідеться про «Мотиваційні поради від студентства Гарварду». Це формулювання

допомагає уникнути вживання мовного андроцентризму (поради студентів, хоча зрозуміло, що до порад були залучені й студентки). Можемо припустити, що уникнення паралельних форм (студентів/студенток) та використання збірного поняття полегшує конструкцію.

Отже, гендерний аналіз підручників та щоденника демонструє такі позитивні складові: відсутність сегрегації та поляризації за ознакою статі, представлення осіб різних статей у стереотипних гендерних ролях, загальнолюдські потреби зображувалися як через образи чоловіків, так і жінок. У гендерному аналізі підручників та щоденника було виявлено такі негативні складові: представлення цінностей через образ чоловіка (щоденник), помітну диспропорцію представленості осіб обох статей, невикористання фемінітивів, часткове використання одночасно паралельних форм жіночого і чоловічого роду, прояви мовного андроцентризму.

Результати проведеного дослідження свідчать про наявні в закладі окремі складові прихованого навчального плану та переконують у необхідності підвищення обізнаності всіх учасників освітнього процесу щодо гендерної рівності в освіті, використання гендерно чутливої наочності в освітньому просторі та гендерного підходу у розробленні навчальних матеріалів, практичного втілення гендерного підходу як нової парадигми освіти.

Література:

1. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: наук. монографія / В.П. Кравець та ін.; за наук.ред. В.П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 448 с.
2. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді: монографія; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 331 с.
3. Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертів щодо здійснення антидискримінаційної експертизи електронних версій проектів підручників, поданих на конкурсний відбір проектів підручників для 5 та 10 класів закладів загальної середньої освіти; за заг. ред. О. А. Малахової. Київ, 2018. 39 с.
4. Інструктивно-методичні матеріали для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників. Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.10.2018 № 1183.
5. Історія України, 11 клас. Профільний рівень, Власов В., Кульчицький С., 2019. Видавництво: Літера, 288 с.
6. Луценко О.А. Гендерна педагогіка: навч. посіб. за заг.ред. О. А. Луценко. Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. 304 с.
7. Марущенко О. «Прихований навчальний план» сучасної української шкільної освіти як механізм гендерного конструювання. Гендерні дослідження : прикладні аспекти: монографія / В.П. Кравець та ін.; за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. С. 211–221.
8. Методичні рекомендації для здійснення антидискримінаційної експертизи об'єктів грифування для подальшого надання їм грифа Міністерства освіти і науки України, схвалено Вченою Радою Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (Протокол № 9 від 30 листопада 2022 року). https://drive.google.com/file/d/1uxOeN3MX_Lpe--SAg6JMKKvnpplRp48A/view
9. Пасічник Н., Лупан І. Гендерні аспекти «прихованого навчального плану». Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (204), 2022, С. 51-57. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-51-57>

10. Про затвердження Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам. Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2020 року № 931. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2020 р. за № 1119/35402 [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-20#Text>] з

11. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>

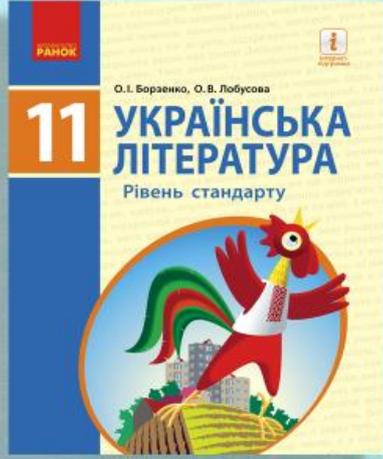
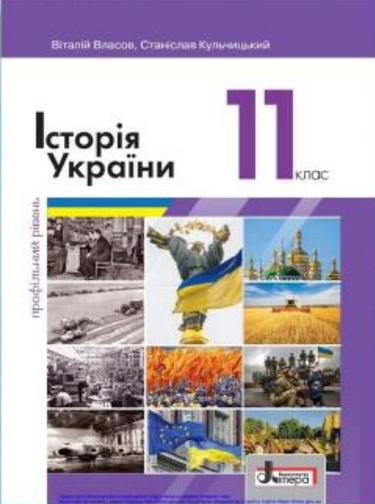
12. Українська література, 11 клас. Рівень стандарту, Борзенко О., Лобусова О., 2019. Видавництво: Ранок, 240 с.

ДОДАТОК А

Гендерний аналіз підручників та щоденника

Критерії:

- 1) Кількісна диспропорція представленості осіб обох статей.
- 2) Представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.
- 3) Сегрегація і поляризація за ознакою статі.
- 4) Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей виключно через образ чоловіка.
- 5) Використання гендерночутливої мови.
- 6) Використання наявних фемінітивів.
- 7) Використання одночасно паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду.
- 8) Використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки, або коли статева приналежність множини осіб невідома чи на цьому не акцентується увага.

*“Історія України, 11 клас. Профільний рівень”
Автори: Віталій Власов та Станіслав Кульчицький.
Рік видання: 2019.*

*“Українська література, 11 клас. Рівень стандарту”
Автор/-ка: Олександр Борзенко та Олена Лобусова.
Рік видання: 2019.*

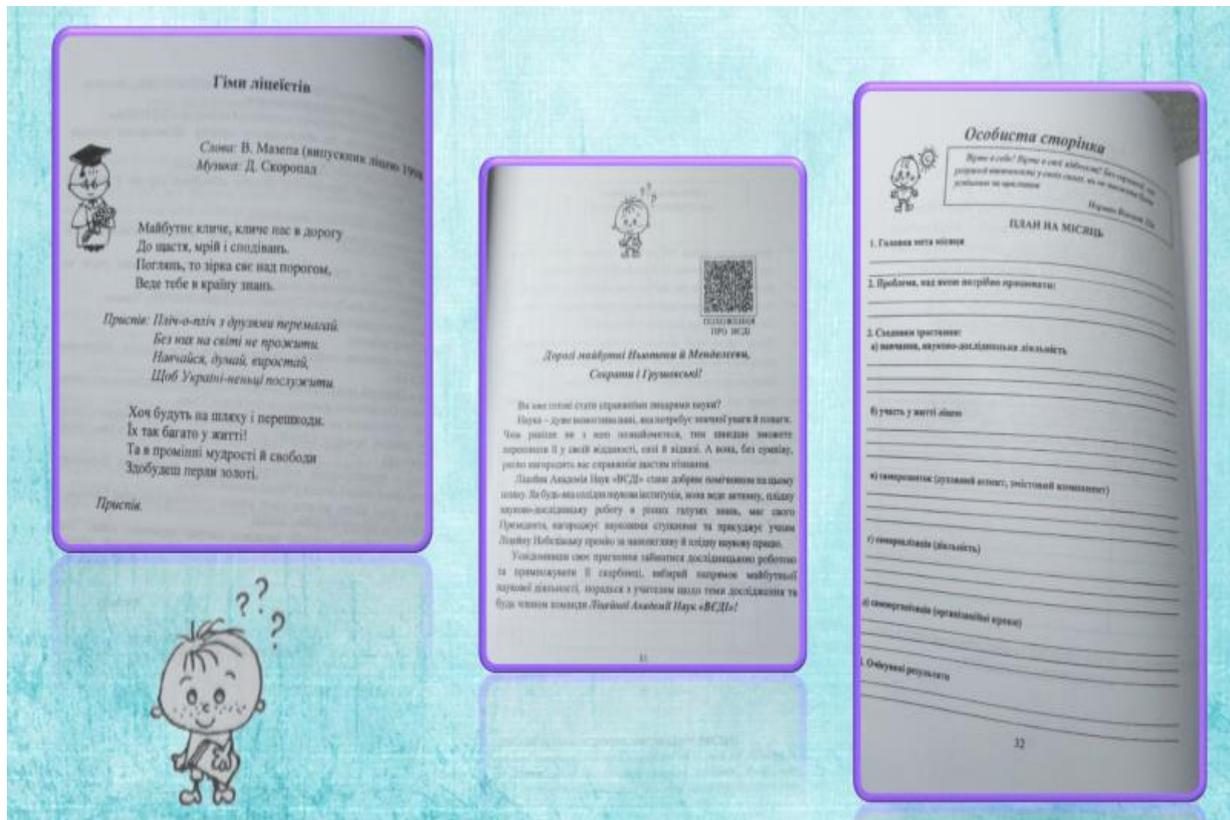
**Експертиза підручника «Історія України, 11 клас. Профільний рівень»,
В. Власов, С. Кульчицький**

<i>Критерії</i>	<i>+ присутній - відсутній</i>	<i>К-сть (якщо присутній)</i>	<i>Приклади, цитати</i>
Кількісна диспропорція представленості осіб обох статей.	+	Зображення, що містять лише чоловіків: 40 лише жінок: 15 чоловік і жінок: 34 Зображення портретів чоловіків та опису досягнень: 36 Зображення портретів жінок та опису досягнень: 2	Зображено лише два портрети жінок: Ліни Костенко та Алли Горської, тоді як портретів, на яких зображено чоловіків, - 36.
Представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.	-		
Сегрегація і поляризація за ознакою статі.	-		
Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей винятково через образ чоловіка.	-		
Використання гендерно чутливої мови.	+		
Використання наявних фемінітивів.	+		Помітно використання таких фемінітивів «акторка», «художниця», «авторка», «мисткиня» тощо.
Використання одночасно паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду.	-		Не було помічено частого використання паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду. С. 7 «Прокоментуйте кожен...» С. 61 «Зробіть висновок про рівень життя робітників...». С. 62 «Про які деталі повсякденного життя робітників...» С. 63 (табличка) «Напрями з дотримання прав робітників...»
Використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки, або коли статеву приналежність множини осіб невідома чи на цьому не акцентовано увагу.	+		Присутність даного критерію можна побачити з перших слів-звертання підручника: «Шановні одинадцятикласники та одинадцятикласники!» Це також помітно і у формулюванні завдань до параграфів: «Перевірте, чого навчилися...», «розгляньте схему...», «які тези вважаєте суперечливими...» тощо.

**Експертиза підручника «Українська література, 11 клас.
Рівень стандарту», О. Борзенко, О. Лобусова**

Критерій:	+ присутній - відсутній	К-сть (якщо присутній)	Приклади, цитати з номером сторінки
Кількісна диспропорція представленості осіб обох статей.	+	Зображення, що містять лише чоловіків: 12 лише жінок: 1 чоловіків і жінок: 5 Зображення портретів чоловіків та біографічних даних: 31 жінок: 4	На 12 зображень чоловіків — лише 1 зображення жінки. Це ілюстрація Наталії Ужвій у ролі тьоті Моті в постановці театру «Березіль» на сторінці 93. лише 4 портретних зображення видатних жінок: Ліни Костенко, Наталії Ужвій, Оксани Забужко та Галини Пагутяк.
Представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.	-		
Сегрегація і поляризація за ознакою статі.			
Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей виключно через образ чоловіка.	-		Наявність 5 загальних зображень, на яких присутні як чоловіки, так і жінки (
Використання гендерно чутливої мови.	+		
Використання наявних фемінітивів.	+		С. 172 % Чергова книжка поетеси...= С. 173 % вплинуло на формування письменниці...= С. 92 % У той час, коли вчителька...=
Використання одночасно паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду.	-		С. 86 %У цьому його підтримували талановиті актори: Амвросій Бучма, Мар'ян Крушельницький, Наталія Ужвій, Йосип Гірняк, Валентина Чистякова, Олександр Сердюк, Антоніна Смерека та ін..
Використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб, серед яких є і жінки, і чоловіки, або коли статеву приналежність множини осіб невідома чи на цьому не акцентується увага.	+		С. 5. Шановні одинадцятикласники та одинадцятикласниці!

ЛЦЕЙНИЙ ЩОДЕННИК

Iryna Lysenko,

Associate Professor of the Department of Pedagogy, Correctional Education and Management
Chernihiv OIPPO named after K.D. Ushynsky (Chernihiv, Ukraine)

UDK37.014

Irinavaslysenko@gmail.com

Galyna Serdyuk,

Acting Director of the Chernihiv Regional Scientific Lyceum of the Chernihiv Regional Council,
Doctor of Philosophy in Education (Chernihiv, Ukraine)

serdyuk.galina@gmail.com

GENDER ANALYSIS OF EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF THE EDUCATIONAL PROCESS (USING THE EXAMPLE OF THE CHERNIGIV REGIONAL SCIENTIFIC LYCEUM)

Abstract: The article first explores gender aspects of the organization of the educational process in a lyceum: based on a gender analysis of school textbooks and a student diary, their positive and negative components are identified. Individual components of the hidden

curriculum are identified and the experience of implementing a gender approach in the organization of the educational process in a lyceum is updated.

Keywords: educational process, textbooks, diary, gender equality, gender discrimination, gender stereotypes, hidden curriculum.

Literature:

1. Gender studies: applied aspects: scientific monograph / V.P. Kravets et al.; scientific editor V.P. Kravets. Ternopil: Textbook – Bohdan, 2013. 448 p.
2. Doronina T. O. Theoretical and methodological principles of gender education and upbringing of students: monograph; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Higher Education, Kyiv State University of Physical Education and Sports, Ministry of Education and Sports of Ukraine. Kryvyi Rih: Publishing House, 2011. 331 p.
3. Examination of school textbooks: instructional and methodological materials for experts on carrying out anti-discrimination examination of electronic versions of textbook projects submitted for competitive selection of textbook projects for grades 5 and 10 of secondary education institutions; general editor O. A. Malakhova. Kyiv, 2018. 39 p.
4. Instructional and methodological materials for expert examinations of electronic versions of draft textbooks. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 10/31/2018 No. 1183.
5. History of Ukraine, Grade 11. Profile level, Vlasov V., Kulchytsky S., 2019. Publisher: Litera, 288 p.
6. Lutsenko O.A. Gender pedagogy: teaching aids, ed. by O. A. Lutsenko. Sumy: FOP Tsoma S.P., 2018. 304 p.
7. Marushchenko O. "Hidden curriculum" of modern Ukrainian school education as a mechanism of gender construction. Gender studies: applied aspects: monograph / V.P. Kravets et al.; ed. by V. P. Kravetsya. Ternopil: Textbook Bohdan, 2013. P. 211–221.
8. Methodological recommendations for carrying out anti-discrimination examination of objects of grading for subsequent granting them the grade of the Ministry of Education and Science of Ukraine, approved by the Academic Council of the State Scientific Institution "Institute for Modernization of Educational Content" (Minutes No. 9 dated November 30, 2022). https://drive.google.com/file/d/1uxOeN3MX_Lpe--SAg6JMKKvnpplRp48A/view
9. Pasichnyk N., Lupan I. Gender aspects of the "hidden curriculum". Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences, (204), 2022, P. 51-57. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-51-57>
10. On approval of the Procedure for conducting an examination, granting stamps to educational literature and curricula. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 20, 2020 No. 931. Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on November 11, 2020 under No. 1119/35402 [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-20#Text>] z
11. The Strategy for the Implementation of Gender Equality in Education by 2030 was approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 20, 2022 No. 1163-p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>
12. Ukrainian Literature, Grade 11. Standard Level, Borzenko O., Lobusova O., 2019. Publisher: Ranok, 240 p.